

De WTO in crisis. De BRICS meester van het spel?

Xavier Dupret

“Buiten gingen de ogen van de dieren van het varken naar de man en van de man naar het varken, en weer van het varken naar de man, maar het was reeds onmogelijk om de ene van de andere te kunnen onderscheiden.”

– George Orwell

Het feit dat de onderhandelingen voor de TiSA (*Trade in Services Agreement*) of het TTIP (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*) vandaag buiten de WTO (*World Trade Organization*) om worden georganiseerd, onthult in welk moeras deze laatste is vastgelopen. In eerste instantie zal deze analyse een evaluatie van de geschiedenis van de WTO geven om een uitspraak te doen over de crisistoestand waarin deze internationale organisatie vandaag verzeild is geraakt.

Deze tekst zal meer in het bijzonder de uitdaging die deze crisis aan de sterke opkomst van de BRICS (Brazilië, Rusland, China, Zuid-Afrika) stelt tot onderwerp hebben. Het lijkt ons voorts dat de manicheïstische stelling die de BRICS als een gesloten front tegenover het Westen plaatst, moet worden genuanceerd. We zullen onze argumenten dienaangaande in het laatste deel van deze tekst verder ontwikkelen.

Het zou verleidelijk kunnen zijn om de crisis van de WTO te zien als een gevolg van de opkomende macht van de BRICS ten aanzien van Uncle Sam.

van het verlagen van de toltarieven. Onder de paraplu van de GATT werd de landbouw niet buiten de onderhandelingen gehouden, maar werd ze het onderwerp van aparte regelingen ten aanzien van de regelingen van het multilaterale handelsrecht.² Indien men er ten andere wat nauwere aandacht aan besteedt, dan zou het nochtans volkomen verkeerd zijn om de landbouw³ niet te vermelden als een integraal onderdeel van de onderhandelingen in de GATT. Het is zo dat tijdens de *Kennedy Round* van 1963 de graansector in de onderhandelingen werd opgenomen. ‘Face à la menace de fermeture du Marché commun consécutive à l’adoption des principes et des premiers règlements de la politique agricole commune (PAC), les États-Unis voulaient obtenir soit un maintien des échanges existants, soit une garantie d’accès à un niveau négocié.’⁴ Een compromis *a minima* ziet het daglicht. Dat betreft ‘l’aide alimentaire, prévue sur trois ans et financée par les grands pays industrialisés (en dépit des réticences japonaises) et dont le bénéfice va aux farmers américains, mais aussi

aux céréaliers de la Communauté, au premier rang des quels les Français.’⁵

Vijf onderhandelingsrondes worden van 1947 tot 1973 georganiseerd en hebben uitsluitend betrekking op de douanerechten. Het vraagstuk van de dumping zal worden opgenomen tijdens de *Kennedy Round* die van 1964 tot 1967 duurt. Ter herinnering: dumping bestaat uit het exporteren van een product voor een lagere prijs dan die oorspronkelijk voor de binnenlandse markt is bedoeld.⁶ In 1973, tijdens de *Tokyo Round*,⁷ worden de niet-tarifaire handelsbelemmeringen in de besprekingen betrokken. Tijdens de *Tokyo Round* (1973-79) veranderen de discussies van aard. Het is bij deze gelegenheid dat de praktijk van de kaderovereenkomsten het daglicht ziet. Terwijl tot dan toe de discussies zich tot technische kwesties hadden beperkt, bevatten ze vanaf deze periode waarachtige politieke punten daar ze tot functie hebben om de principes (ofwel de inhoud van een politieke lijn) te verduidelijken. En hoewel de GATT niet het statuut van een internationale organisatie geniet, zal men terloops een zekere autonomisering ten aanzien van de regeringen opmerken. ‘Les Accords du Tokyo Round de 1979 vont progressivement mettre en place

Van ronde tot ronde ...

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog is de wereldhandel onderwerp van voortschrijdende liberaliseringsmaatregelen geweest. In 1947 sloten 23 landen¹ te Genève de GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*). Doel: de internationale handel opnieuw op gang brengen door middel

un «nouveau GATT». Il ne s'agit pas seulement d'une réforme des principes et des règles du GATT, mais d'une véritable refonte du système commercial multilatéral (...). Cette refonte sans précédent du système commercial multilatéral s'est opérée sans que soient utilisées les procédures normales de révision de l'Accord général.⁸

Tegelijkertijd merkt men een op de reservebank verbannen van de politiek ten voordele van de deskundigen. In het spoor van de *Tokyo Round* geeft de Trade Act van 1975 aan de President van de Verenigde Staten de macht om over handelsakkoorden zonder werkelijke controle en zonder amenderingsrecht van het Congres te onderhandelen. Tegelijkertijd heeft dezelfde Trade Act de oprichting van een toezichtsc comité, waarvan vertegenwoordigers van de industrie lid zijn, mogelijk gemaakt.

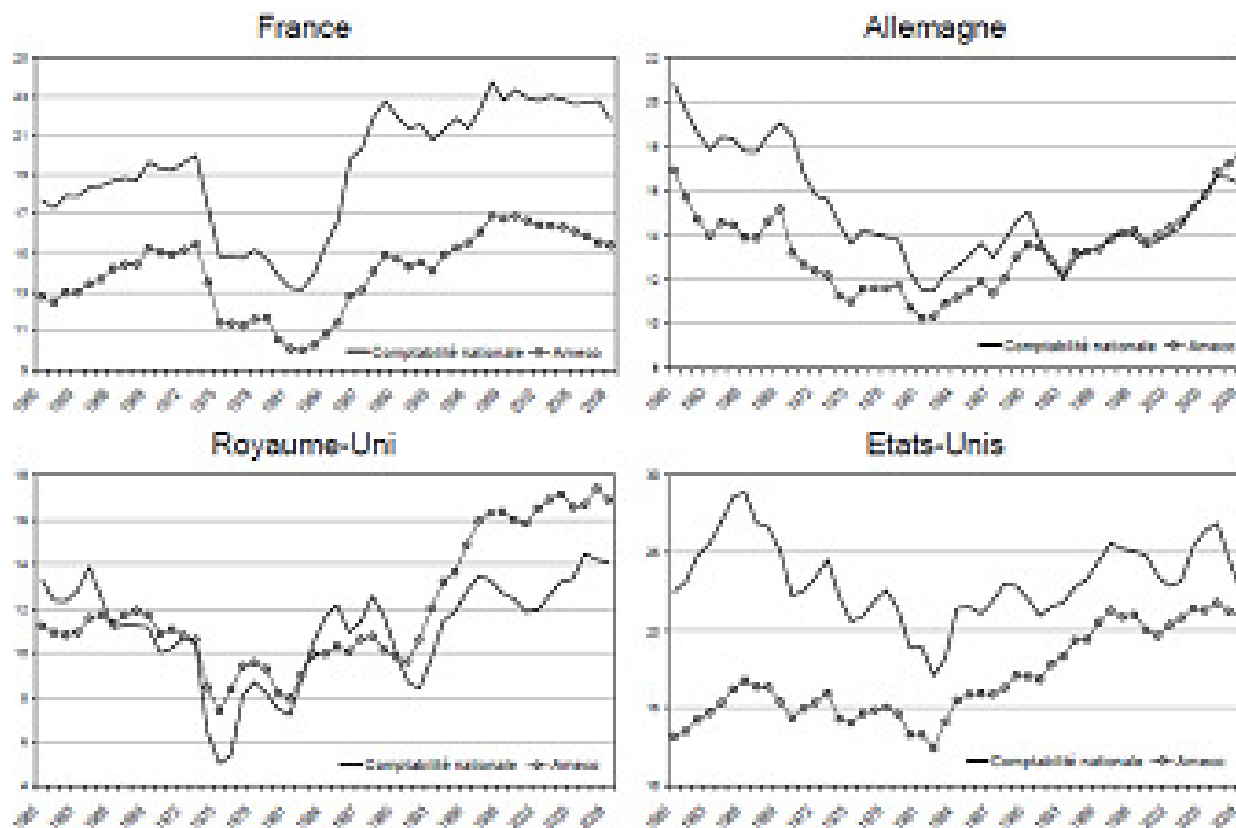
Van Europese zijde merkt men een gelijkaardige evolutie. In deze periode is

de Europese Commissie de instelling die zich op het Oude Continent als breekijzer ten gunste van de vrijhandel opwerpt. Tot in de jaren zeventig waren de lidstaten soeverein voor wat de coördinatie van hun handelsbetrekkingen met het buitenland betreft. Dit algemeen principe is ten tijde van de *Tokyo Round*, waarbij de Europese Commissie aan het onderhandelingsproces het startsein gaf, aan verandering onderhevig.⁹ Dit initiatief zou het daglicht niet hebben gezien zonder de schepping van de *Trilaterale Commissie* in dezelfde periode. De *Trilaterale Commissie* werd in juli 1973 op initiatief van David Rockefeller opgericht. 'La Commission entend alors devenir un organe privé de concertation et d'orientation de la politique internationale des pays de la triade (États-Unis, Europe, Japon).'¹⁰

Eén van de protagonisten van de *Trilaterale Commissie*, nl. de Amerikaanse Senator Barry Goldwater¹¹, zag erin

'a skillful, coordinated effort to seize control and consolidate the four centers of power – political, military, intellectual, and ecclesiastical. All this is to be done in the interests of creating a more peaceful, more productive world community.'¹² Men noteer voorts de deelname van Edmund Peter Wellenstein, de directeur-generaal van de externe betrekkingen van de Europese Commissie (1973-76) ten tijde van de *Tokyo Round*, aan de algemene vergadering van de *Trilaterale Commissie* in 1985 in Tokyo. Hij liet voor het nageslacht een bijdrage achter in de handelingen van deze conferentie waarin hij verklaarde dat 'the trilateral countries are the providers of the world economic order – or what we have of it.'¹³ Deze orde kon mank of onvolledig zijn, maar er was echter geen andere, stelde hij daarna. Dus de neoliberale globalisering was al vanaf het midden van de jaren zeventig in aantocht.

Grafiek 1: Evolutie van de winstvoet in vier ontwikkelde economieën van 1960 tot 2008.

Bron: Michel Husson, *La hausse tendancielle du taux de profit*, januari 2010. <http://hussonet.free.fr/tprof9.pdf> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

De grote ommekeer

Bij nader inzicht lijkt het vaststellen van een precieze overeenkomst tussen de vrijhandel en het einde van de Koude Oorlog, zoals de andersglobalisten dat doen, nogal stoutmoedig.¹⁴ *A contrario*, we kiezen hier liever voor een analyse die veel meer de nadruk op een geheel van sociaal-economische factoren legt ten nadele van hypothesen van geopolitieke aard. Wat dat betreft lijkt het ons beter dat focussen op de economische toestand van de westerse naties in de jaren zeventig tot het ontwikkelen van een beter verklarend gezichtspunt kan leiden. Vanaf het begin van dat decennium merkt men, zoals de *Grafiek 1* aantoont, dat zich in de ontwikkelde economieën inderdaad een daling van de winstvoet heeft voorgedaan.

De daling van de winstvoet gebeurde in het midden van de jaren zestig in de Angelsaksische landen (de Verenigde Staten en Groot-Brittannië). In Duitsland gebeurde deze ommekeer later. Het is bij het begin van de jaren

zeventig dat de winsten in het land van Goethe beginnen te dalen. En het is pas vanaf 1975 dat de Franse economie eenzelfde dalende beweging van de winsten kent.

De marxistische filosoof en socioloog Nicos Poulantzas¹⁵ heeft de bijdrage van de crises aan het kapitalisme gesynthetiseerd door ze als “darwinistische paroxysmen” te kwalificeren in de mate waarin ze beginnen aan een fase van de concentratie van het kapitaal, die naderhand een stijging van de winstvoet zal veroorzaken door de minder competitieve bedrijven uit te schakelen. Vanuit dat perspectief gezien heeft het openen van de grenzen en de vrijhandel een eersterangsrol gespeeld in de mate waarin ze het terrein van de concurrentie hebben verruimd.

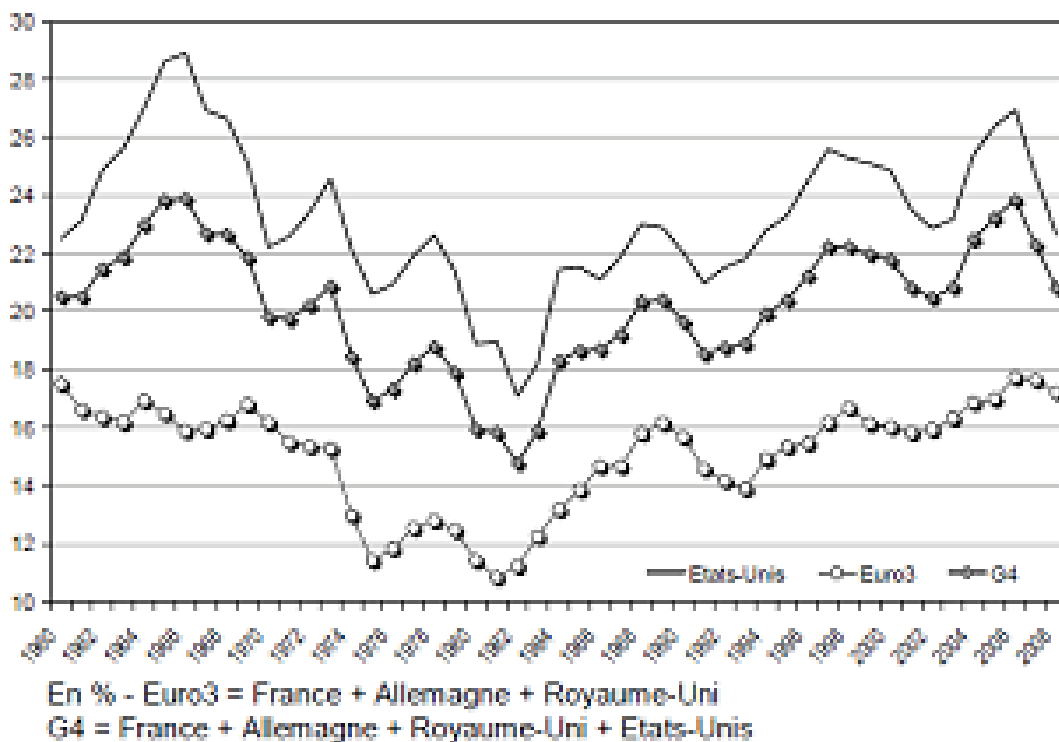
Zoals de voorgaande grafiek aantoont, bereikt de winstvoet in het begin van de jaren tachtig het laagste punt. Daarna is de stijging van de winstvoet algemeen en constant.

Drie opmerkelijke verzwakkingen kan men nochtans opmerken. Deze dalende bewegingen vinden plaats naar aanleiding van de recessie in het begin van de jaren negentig, tijdens het uiteenspatten van de internetzeepbel rond 2001, en onmiddellijk na de crisis van 2007-2008. Elk van deze episodes heeft daarna vanaf de jaren tachtig aanleiding gegeven tot een verdieping van de internationalisering van de handelsbetrekkingen en tot een vrijere circulatie van kapitalen.

Vandaag lijkt niets dat gegeven dat vanaf nu overheerst, op substantiële manier te wijzigen. De OESO (*Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling*), die nauwelijks van sympathie voor de economische heterodoxie kan worden verdacht, heeft in dit verband een voor die tijd overweldigende vermeerdering van de transnationale investeringen vastgesteld.

‘Le poids relatif des différents modes d’entrée de l’IDE a évolué ces

Grafiek 2: De winstvoet in de belangrijkste kernlanden van 1960 tot 2008.

Bron: Michel Husson, *La hausse tendancielle du taux de profit*, januari 2010. <http://hussonet.free.fr/tprof9.pdf> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

dernières années. Les fusions-acquisitions ont gagné en importance, tandis que les investissements dans les nouveaux projets ont régulièrement cédé du terrain. Entre 1980 et 1999, la valeur des fusions et acquisitions a augmenté tous les ans de 42 % en moyenne (...). Près des 4/5èmes de l'IDE sont désormais consacrés à des fusions et acquisitions.¹⁶

Indien het waar is dat de financiële crisis van 2007-2008 vergezeld ging van een daling van de bedrijfsfusies en -overnames, dan noteert men sinds enkele jaren een herleving van de activiteiten op dat vlak zodat 'l'accroissement des flux mondiaux d'IED a été alimenté en grande partie par les fusions-acquisitions internationaux.'¹⁷

Deze wijze van groeien stemt overeen met een accumulatiestrategie, die meer en meer extern aan de ondernemingen blijft, de centralisatie van het kapitaal aanmoedigt en daardoor de mogelijkheid schept om de ene productieve stiging tegen de andere te kunnen uitspelen. Hierdoor kon de stijging van de winsten zich vanaf de jaren tachtig via een depreciatie van de factor arbeid doorzetten, wat zich dan weer door een daling van het aandeel van de lonen binnen het Bruto Binnenlands Product (BBP) in de nationale rekeningen vertaalde.

Men ziet dus dat de productieve inspanningen van de factor arbeid vanaf de jaren tachtig minder duidelijk werd beloond en ook dat dit zich vanaf 1982 in Europa vertaalde in een vermindering van het aandeel van de lonen in de orde van grootte van 8 procent van het BBP. Voor de landen van de G7 registreerde men een gelijkaardige daling van het aandeel van de lonen (6 procent). Daarentegen kan men verwijzen naar het geval van de Chinese economie waar het aandeel van de lonen tijdens deze periode met 12 procent daalde, ofwel het dubbele van dat van de ontwikkelde landen.

Institutionalisering

Deze evolutie houdt, laten we het nog maar een keer herhalen, slechts een indirect verband met de ineenstorting van het "Sovjet Blok". Het is in 1986 dat de *Uruguay Round* wordt gelanceerd die aan de WTO het leven zal schenken. Echter, de *Uruguay Round* vindt haar oorsprong in een vergadering van de ministers van de lidstaten van de GATT in november 1982.

Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat men voor de agenda van de onderhandelingen vier jaar nodig heeft gehad om die op te stellen omdat hij zo nauwgezet consequent werd samengesteld. Hij beoogde inderdaad het verminderen van de subsidies aan de landbouw, het bevorderen van de

buitenlandse directe investeringen (wat neerkomt op het breed openen van de handel ten gunste van de transnationale ondernemingen) en het tot een goed einde brengen van het proces van liberalisering van de financiële sector. De onderhandelingen van de *Uruguay Round* hadden duidelijk tot doel om het mandaat van de GATT te verruimen, waarvan het opnemen van de diensten en de rechten van intellectuele eigendom op de agenda van de onderhandelingen getuigen. Ten slotte voorzag de *Uruguay Round* een versterkte institutionalisering van de dynamiek van de handelsliberalisering, daar de oprichting van de WTO voor het einde van deze ronde was voorzien. De *Uruguay Round* duurde bijna acht jaar. En meer dan 120 landen namen deel aan de onderhandelingen.

Het betrof in die tijd de omvangrijkste onderhandelingen die ooit over de wereldhandel werden georganiseerd. Op 15 april 1994 werden de akkoorden van de *Uruguay Round* te Marrakech getekend. En in de nasleep hiervan zag dan op 1 januari 1995 de WTO het levenslicht.

Een nieuwe cyclus van onderhandelingen (de *Doha Round*) werd in 2001 gelanceerd. Bij de start zou deze cyclus van onderhandelingen vier jaar moeten duren. Onder de 21 punten, opgenomen in de verklaring van Doha, treft men de ambitie van de liberalisering

Tabel 1: Het aandeel van de lonen in het BBP (%).

	Jaren 1960	1982	2005	Vershil 2005-1982	Vershil 2005-jaren 1960
Frankrijk	62,4	66,5	57,2	-9,3	-4,1
Europa	63,2	66,3	58,1	-8,2	-5,1
G7	66	67,5	61,5	-6	-4,5
China	n.a.	53,6	41,4	-12,2	n.a.

n.a.: niet aanwezig

Bron: Michel Husson, *La hausse tendancielle du taux de profit*, januari 2010. <http://hussonet.free.fr/tprof9.pdf> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

Map of WTO Members

■ WTO founder members (1995) ■ WTO subsequent members

van de landbouw en van de diensten aan. De sociale bewegingen (vooral in het noorden) zijn erin geslaagd om een algemeen akkoord over de handel in diensten te begraven. Parallel hiermede hebben de landen uit het zuiden steeds geweigerd om de landbouwsector te liberaliseren. Eind juli 2006 werden daarna de onderhandelingen in het kader van de cyclus van Doha opgeschort.

Op 7 december 2013 ziet het pakket van Bali, dat wordt geacht om het programma van de cyclus van Doha te redden, dan het levenslicht. De pijlers onder het Balipakket zijn driedelig. Vooreerst werd het objectief voor het vergemakkelijken van de handelsbetrekkingen bevestigd. In concreto gaat het hier om het organiseren van een vergemakkelijking van de douaneregelingen om de kosten voor de handel te verminderen. Deze faciliteringsmaatregelen stelden geen werkelijke problemen.¹⁸ Het pakket van Bali voorzorg voorts eveneens in een preferentiële toegang tot de markten van de ontwikkelde landen voor producten geproduceerd door de minder ontwikkelde landen (*Least Developed Countries*, LDCs). Volgens het ODI (*Overseas Development Institute*, een

Britse *think tank* gespecialiseerd in ontwikkelingsvraagstukken) was dat vraagstuk het minst controversieel van de drie, 'largely because the contents of the package are best endeavours rather than binding commitments'.¹⁹ Aan de hand hiervan gewagen van bedrog ten nadele van de LDCs is slechts een stap die de ODI zette. 'Improvements in rules of origin and non-tariff barriers would have been more beneficial to LDCs as these are the barriers that really block market access.'²⁰

Een derde en laatste punt in het pakket van Bali (hier de landbouw) heeft daarentegen meer problemen opgeleverd. Het object van de discussie ging over het recht van de ontwikkelingslanden om hun producenten te subsidiëren. Bij deze gelegenheid stonden de Verenigde Staten onverzoenlijk tegenover India. Ondanks het gebruik van technische argumenten ging het hier wel degelijk om een zeer ernstige politieke botsing.

India wilde inderdaad de programma's rond voedselveiligheid laten evolueren in functie van de inflatie. Het betrof hier een maatregel om de volatiliteit van de voedselprijzen tegen te gaan. Op dit punt werd India gevolgd door

de andere landen uit het zuiden (met name door Bolivia, Cuba en Venezuela). Bepaalde ontwikkelde landen (te beginnen met de Verenigde Staten) zagen in dat soort maatregelen een vorm van protectionistische maatregelen. Het verzet van India was des te meer verdienstelijk daar de regels afgekondigd door de *Uruguay Round* zich formeel verzetten tegen de regels van de valorisering tegen courante prijzen van de voedselvoorraden in het kader van de voedselveiligheidsprogramma's.

Ten aanzien van deze afwijzing stelde India dat in afwachting van een definitieve oplossing een intermediair mechanisme in werking zou worden gesteld. De Verenigde Staten hebben op de opgelaten proefballon geantwoord door te laten weten dat de steunmaatregelen voor de Indiase landbouw gedurende een periode van vier jaren konden blijven gehandhaafd. En Bali werd afgesloten met een noot die absoluut in het voordeel voor de westerse belangen klonk. Er werd op het einde van de onderhandelingen inderdaad besloten dat men in de WTO binnen vier jaren een permanente oplossing met betrekking tot de landbouw zou

onderhandelen. Maar gezien de onmogelijkheid om uit hoofde van de *Uruguay Round* een indexerings van de voedselprogramma's ten aanzien van de inflatie te organiseren, betekende het op zijn beloop laten van de dingen niets meer en niets minder dan het op kortere of langere termijn onder druk zetten van de landen uit het zuiden om hun landbouw verder te liberaliseren.

En wat moest gebeuren gebeurde dan ook. Eind juli 2014 vroeg de Indiase vertegenwoordiger om het van kracht worden van het pakket van Bali uit te stellen.

Ten slotte moet men vaststellen dat de WTO twintig jaar na haar oprichting wel degelijk in crisis verkeert. Het feit dat de onderhandelingen met betrekking tot het TiSA, het TTIP en het TPP (*Trans-Pacific Partnership Agreement*) buiten de WTO om worden georganiseerd, levert evenveel indicatoren over de structurele moeilijkheden op. Na de mislukking in 2006 van de Doha-cyclus heeft zich inderdaad een tendens tot bilateralisme en tot regionale samenwerking doorgezet.

De diepe crisis die de WTO vandaag doormaakt, leidt tot een grondige verandering van het kader van de onderhandelingen met betrekking tot de internationale handel. Het TiSA, bijvoorbeeld, past volledig in deze tendens.

Het is ten andere wegens deze verlamming waarin de WTO sinds 2006 verkeert, dat een groep landen onder aanvoering van de Verenigde Staten in 2012 heeft gekozen om de onderhandelingen in een alternatief kader aan te vatten. De recente gebeurtenissen die de mislukking van het in werking stellen van het pakket van Bali in het kader van de WTO hebben vergezeld, inspireren ons aan om te denken dat gelijkaardige demarches bij het TiSA tijdens de komende jaren onder de zeer sterke politieke druk van de Verenigde Staten zullen staan.

Blok tegen blok?

Wat te denken van de impact van deze demarche op de opkomende economieën, te beginnen met de BRICS?

Het zou verleidelijk kunnen zijn om de crisis van de WTO te zien als een gevolg van de opkomende macht van de BRICS ten aanzien van Uncle Sam.²¹ Zonder enige twijfel zal de geschiedenis wat dat betreft, in tegenstelling tot hetgeen we tot nu toe hebben gekend, in de nabije toekomst minder westers georiënteerd zijn.

Wat dat betreft is de beslissing door de BRICS medio juli 2014 genomen om een "nieuwe ontwikkelingsbank" te scheppen die een alternatief voor de Wereldbank en het IMF wil zijn, van historische betekenis. De "nieuwe ontwikkelingsbank" zal als eerste opdracht hebben om de leden ten aanzien van toekomstige financiële schokken van enig weerstandsvormen te voorzien. Ze zal er ook voor waken om derde landen te helpen zich te wapenen ten aanzien van economische schommelingen die een eventuele stijging van de rentestand door de Fed (de Amerikaanse centrale bank) zal veroorzaken.

De grootfinanciers van de wereld zijn niet meer exclusief westers. Dat is een feit.

Men moet er nochtans voor waken om de zaken niettemin in een correct perspectief te plaatsen. Het totale initiële kapitaal van de nieuwe

ontwikkelingsbank voor de financiering van infrastructurele projecten belooft 50 miljard dollar. Het programma voor liquiditeiten in geval van noodsituaties bedraagt een totaal kapitaal van 100 miljard dollar.²²

In april 2014 bedroeg de leencapaciteit van het IMF meer dan 500 miljard dollar.²³ Het IMF beschikt ten andere over twee permanente multilaterale kredietmechanismen 'dont la capacité totale est actuellement (...) 559 milliards de dollars. Si la FMI estime que les ressources qu'il tire des quotes-parts pourraient être insuffisantes pour répondre aux besoins de ses États membres, en cas de crise financière grave par exemple, il peut recourir à ces mécanismes.'²⁴ Moraal: de status van onmisbare acteur van het IMF in de internationale financiële betrekkingen is slechts marginaal in vraag gesteld door de nieuwe ontwikkelingsbank, al moet men de schepping ervan nochtans als een instrument voor de autonomisering van de BRICS verwelkomen.

Indien men de crisis die binnen de WTO woedt, nauwgezet bestudeert, dan merkt men wel dat de Verenigde Staten en de Europese Unie het op een lager pitje zetten van de Geneefse organisatie niet al te zeer betreuen. Terwijl de mislukking van de onderhandelingen te Bali zich liet voorzien, liet de Amerikaanse WTO-ambassadeur Michael Punke, hoewel hij van 'profoundly disappointing'²⁵ gewaagde, weten dat de Verenigde Staten geen bijkomende toegevingen zouden willen doen, wat uiteindelijk neerkwam op het feit dat 'if India blocked the accord, it would "flip the lights in this building back to dark", with no return to business as usual.'²⁶ Ambassadeur Punke voegde er aan toe dat 'many Members, including developing country members, have noted that, if the Bali package fails, there can be no post-Bali. It's with regret that we agree with them.'²⁷

De vertegenwoordiger van de Europese Unie bij de WTO verzette zich eveneens tegen het verzoek van India, Venezuela en Cuba in. 'We must respect the decisions taken by Ministers

in Bali. The EU is not ready to renegotiate basic elements or timelines that were agreed as integral part of the Bali package.²⁸ Het wordt steeds meer en meer duidelijk dat de Verenigde Staten en hun Europese bondgenoot een bondgenootschap pogen af te sluiten ten aanzien van de opkomende nieuwe landen, wat blijkt uit de transatlantische onderhandelingen voor een steeds meer en meer geïntegreerd westers blok onder Amerikaanse leiding.

Wat dat betreft kan het in slaap wiegen van de WTO en van het multilateralisme op termijn barsten binnen de groep van de BRICS, die nog bij lange na een gesloten en gecoördineerd blok vormen, aan het daglicht brengen. Het TiSA is op dit punt in het bijzonder interessant. De ambities van dit verdrag met betrekking tot de liberalisering van de diensten gaan veel verder dan die van de WTO. Men noteert evenwel een zeker enthousiasme van de zijde van de Chinese regering voor wat betreft de inhoud van het TiSA. Een studie gerealiseerd door de PSI (*Public Services International*) vermeldde dat China heeft gevraagd om de besprekingen te mogen bijwonen (de PSI kwalificeerde dit als een 'événement majeur'). De Verenigde Staten betoonden zich van hun kant terughoudend om China te ontvangen zolang deze laatste geen blijik gaven van erg hoge ambities te koesteren.

Het zou kunnen zijn dat Uncle Sam niet zal worden ontgoocheld. 'Dans le cadre de son dernier plan quinquennal, la Chine a exprimé un nouvel intérêt envers un renforcement de la libéralisation des services et une augmentation des exportations de services.'²⁹ De sectoren die de Chinezen mogelijk kunnen interesseren 'for the free trade zone: financial services; shipping and logistics; commercial trade; professional services such as law and engineering; culture and entertainment; and social services including education and healthcare.'³⁰

Men kan zich samen met de PSI³¹ vragen stellen over het recente enthousiasme van de Chinese regering voor het liberaliseren van de diensten. Indien

China op deze ingeslagen weg zou willen doorgaan, dan zou hieruit zonder enige twijfel een toegenomen druk ten voordele van de marktwerking in de openbare diensten voortvloeien. Hier in het bijzonder voor wat betreft de gezondheidszorg en het onderwijs. Deze oriëntatie zou de belangen van twee belangrijke partners van China in de BRICS schaden. Het betreft hier Brazilië en Rusland, landen waarvan de inclusieve sociale voorzieningen een belangrijk element van de legitimering van de regeringen in functie vormen. Ten slotte kan niets beloven dat de BRICS op de middellange termijn met eenzelfde stem zullen blijven praten.

(Vertaling: André Mommen)

Noten:

¹ Het betreft hier Australië, België, Birma, Brazilië, Canada, Ceylon (Sri Lanka), Chili, China, Cuba, Frankrijk, Groot-Brittannië, India, Libanon, Luxemburg, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Pakistan, Syrië, Tsjechoslovakije, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en Zuid-Rhodesië (Zimbabwe).

² Aymeric Pontvianne, 'L'agriculture à l'OMC: libéralisation, développement et souveraineté', in *L'agriculture, nouveaux défis*, Parijs: INSEE, 2007, blz. 123.

³ Zie hierover GRESEA (<http://www.gresea.be/spip.php?mot1124>). (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

⁴ Pierre Sicard, 'Le Kennedy Round, une entreprise ambiguë', in *La politique économique extérieure des États-Unis au XXe siècle*, Histoire, économie et société, 2003, 22, 1, blz. 68.

⁵ Ibid.

⁶ Het doel van de dumping vloeit voort uit het voornemen om producten op een buitenlandse markt af te zetten. Dumping maakt het mogelijk om de winstmarges op de nationale markt te handhaven, al is de productie die in het buitenland afgezet wordt, aldaar overbodig. In een ander geval is dumping het gevolg van de offensieve bedoeling om een voordeel te verwerven. In al die gevallen worden de lage winstmarges

in de export door de hogere winstmarges op de thuismarkt gecompenseerd. Dat verschil kan overigens ook het resultaat van overheidssubsidies zijn.

⁷ Het landbouwdossier zal niet ontbreken tijdens de *Tokyo Round*. 'Européens et Américains se sont entre-déchirés pendant des mois et des mois pour aboutir à un compromis concernant les produits laitiers et la viande bovine; en revanche, aucun compromis n'a été obtenu à propos des céréales'. (René Leboutte, *Histoire économique et sociale de la construction européenne*, Berne: Peter Lang, 2008, blz. 366.) Op basis van deze elementen is volgens ons een definitie van de GATT die niet de landbouw omvat, ook al zijn ze "alternatief", stoutmoedig en, om er alles over te zeggen, verkeerd.

⁸ Dominique Carreau, Thiébaud Flory en Patrick Julliard, 'Chronique de droit international économique', in *Annuaire français de droit international*, 25, 1979, p. 282.

⁹ Edmond Wellenstein, 'Les négociations commerciales multilatérales, 1973-1979, dites «Tokyo Round»', in *Politique étrangère*, 1979, 44, 2, blz. 303-4.

¹⁰ Olivier Boiral, 'Pouvoirs opaques de la Trilatérale', in *Le Monde Diplomatique*, november 2003.

¹¹ Barry Goldwater was republikeins senator voor Arizona van 1953 tot 1987. Als kandidaat voor het presidentschap werd Goldwater als een van de vaandeldragers van de conservatieve vernieuwing in de Verenigde Staten beschouwd die de basis voor het reaganisme in de jaren tachtig heeft gelegd. Zie hierover Serge Halimi, 'Quand la droite américaine pensait l'impensable', in *Le Monde Diplomatique*, januari 2002.

¹² Barry Goldwater, *With No Apologies. The Personal and Political Memoirs of United States Senator Barry M. Goldwater*, New York City: William Morrow & Co, 1979, blz. 284.

¹³ Michael M. Yoshitsu (red.), *The Plenary Conference of the Trilateral Commission (Tokyo 1985)*, New York: 1985, blz. 27.

¹⁴ Zie hierover Ancelovici Marco, 'Attac et le renouveau du libéralisme', in *Raisons*

politiques, nr. 16, november 2004, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Parijs, blz. 45-59.

¹⁵ Nicolas Poulantzas (red.), *La crise de l'État*, Parijs: Presses Universitaires de France, 1976, blz. 21.

¹⁶ OCDE, *L'investissement direct étranger au service du développement. Un maximum d'avantages pour un minimum de coûts*, Parijs, 2002, blz. 64.

¹⁷ UNCTAD, *World Investment Report 2012*, blz. 7.

¹⁸ Yurendra Bassnett, 'WTO Bali Declaration: what does it mean?', 6 december 2013. (<http://www.odi.org/comment/8056-wto-bali-declaration-least-development-countries-trade-facilitation-agriculture-doha-round>) (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Zie hierover Romain Gelin, 'L'OMC: un avenir compromis', (8 augustus 2014) op de site van GRESEA. <http://www.gresea.be/spip.php?article1285> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

²² *The Economist*, 19 juli 2014.

²³ International Monetary Fund Factsheet, 'Les ressources du FMI', 4 april 2014. <http://www.imf.org/external/mp/exr/fact/fre/findacf.htm> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

²⁴ Ibid.

²⁵ 'Statement by Ambassador Michael Punke at the World Trade Organization General Council', Geneva, Switzerland, July 25, 2014. <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/speeches/transcripts/2014/July/Statement-by-Ambassador-Punke-at-WTO-General-Council> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

²⁶ Tom Miles 'WTO failure points to fragmented future for global trade'. Reuters, 4 augustus 2014. <http://uk.reuters.com/article/2014/08/04/uk-trade-wto-idUKKB->

N0G41LB20140804 (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

²⁷ Ibid.

²⁸ 'EU statement on the implementation of the Bali ministerial decisions'. http://eeas.europa.eu/delegations/wto/press_corner/all_news/news/2014/2014_07_24_eu_statement_bali_implementation_en.htm (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

²⁹ S. Sinclair en H. Mertins-Kirkwood, *L'ACS contre les services publics*, Rapport spécial de la PSI, 28 april 2014, blz. 6-8.

³⁰ Simon Rabinovitch, 'China unveils blueprint for Shanghai free trade zone', in *Financial Times*, 27 september 2013. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/34a6e648-275d-11e3-ae16-00144feab7de.html#axzz3GJt29ZZv> (geraadpleegd op 16 oktober 2014)

³¹ S. Sinclair en H. Mertins-Kirkwood, a.w.